

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

факультет гуманітарних наук

кафедра літературознавства

Дипломна робота

на тему:

**«Гендерна і екологічна проблематика у «Лісовій пісні» Лесі Українки
й анімаційному фільмі «Мавка. Лісова пісня»**

Виконала:

студентка 4 року навчання

спеціальності – 035.1 ФІЛОЛОГІЯ

(Українська мова та література)

освітня програма – *Мова, література, компаративістика*

Янець Маргарита Віталіївна

Науковий керівник –

кандидат філологічних наук, доцент

Веретельник Р. М.

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ВИНИКНЕННЯ НАПРЯМУ ЕКОКРИТИКИ В ЛІТЕРАТУРІ	5
1.1. Американська та британська гілки екокритуки.....	5
1.2. Взаємозв'язок суспільства та природи.....	7
РОЗДІЛ 2. ЕКОКРИТИЧНІ та ГЕНДЕРНІ ВИМІРИ У «ЛІСОВІЙ ПІСНІ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ	10
2.1. Екокритуична проблематика	10
2.2 Гендерна проблематика	12
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДАВНІХ ОБРАЗІВ	15
3.1. Загальна інформація про анімацію «Мавка. Лісова пісня».....	15
3.2. Інтерпретація мультфільму	17
3.3. Аналіз соціологічного опитування.....	21
ВИСНОВКИ	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	27

ВСТУП

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню екологічних та гендерних аспектів у творчості Лесі Українки на прикладі її найвідомішої драми-феєрії «Лісова пісня».

Поетичний світ цієї непересічної жінки, наповнений таємничою силою, стає об'єктом пильного вивчення багатьох науковців. У цій роботі, зокрема, я опираюсь на праці таких дослідників та літературознавців, як: І. Ваврик, Л. Горболіс, М. Ткачук, Л. Статкевич, Т. Конєва, Р. Веретельник, О. Вертипорох, П. Баррі, та інші.

У теоретичній частині основний фокус приділено саме роботі Пітера Баррі, котрий у доволі ґрунтовний спосіб виклав історію виникнення відносно нової галузі літературної критики, а саме – екокритики.

У практичній частині найбільше спираюся на таких авторів: Роман Веретельник, Лариса Горболіс, Тетяна Конєва.

Третій розділ присвячений аналізу сучасної анімаційної інтерпретації «Лісової пісні». Крім того, представлені результати опитування, яке було проведено для оцінки актуальності цієї анімації та загалом для вивчення вражень глядачів.

Об'єкт дослідження: екокритичні та гендерні елементи у творчості української письменниці Лесі Українки.

Предметом дослідження є власне драма-феєрія «Лісова пісня» та сучасний мультфільм «Мавка. Лісова пісня».

Мета роботи: на матеріалі праць вищезазначених дослідників простежити розвиток вищезазначеної проблематики у творі Лесі Українки та його сучасному анімованому еквіваленті.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання *таких завдань:*

- 1) ознайомитися з історією виникнення напряду екокритики в літературі;
- 2) розглянути взаємозв'язок культури та природи на матеріалі твору «Лісова пісня» та анімації «Мавка»;

3) проаналізувати «Лісову пісню» з погляду гендерної та екокритики.

Методи дослідження, які я використовую у своїй роботі: описовий, порівняльний, герменевтичний, а також екокритичний та гендерний підходи.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ВИНИКНЕННЯ НАПРЯМУ ЕКОКРИТИКИ В ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Американська та британська гілки екокритики

Наприкінці ХХ ст. в академічному літературному просторі США з'являється новий напрям дослідження — екокритика, суть якого полягала у «вивченні стосунків між літературою й навколишнім середовищем» [1, с. 292]. Тому доцільним синонімом згаданого терміну є «зелені студії».

Симпозіум Асоціації західної літератури (WLA), що відбувся наприкінці 1970-х років, став свідком зародження терміну «екокритика». Серед ключових постатей, дотичних до цього напрямку, Пітер Баррі називає Майкла П. Бранча. Останній виділяє поняття екокритики з есею Вільяма Рукерта «Література й екологія: спроба екокритики» 1978 року. Карл Крьобер, видатний американський екокритик, у статті «Дім у Грасмірі: екологічна святість» використав паралельний термін «екологіка». Як зазначає Бранч, обидва терміни («екокритика» та «екологіка») уже вживалися в критичному дискурсі, хоч і не мали чіткого визначення [1, с. 293].

Американська екокритика

Основоположницею ж американської екокритики вважають Черіл Глотфелті, котра, окрім цього, є ще й співредакторкою фундаментального збірника «Хрестоматія екокритики: орієнтири літературної екології» та співзасновницею Асоціації з вивчення літератури та довкілля (ASLE). Вищезгадана організація мала свій друкований орган — «ISLE», що розшифровується як «Міждисциплінарні дослідження з літератури та довкілля» [1, с. 292].

Попри те, що американська екокритика еволюціонувала в самостійний академічний напрям з чітко окресленою структурою, вона й досі перебуває на периферії, на відміну від інших провідних течій. Розташування

екокритики в США переважно в університетах заходу країни, далеко від густонаселених міст, може свідчити про її орієнтацію на «децентралізацію». Своєрідними «трыома китами» екокритики США стали такі письменники, як Ральф Валдо Емерсон, Маргарет Фуллер і Генрі Девід Торо, котрі у своїх творах оспівують прагнення до життя та первозданну красу природи Америки. У своїй першій книжці «Природа», що була опублікована анонімно у 1836 р., Ральф Валдо Емерсон із драматичною щирістю описує власний досвід взаємодії з навколишнім світом. Дебютною книгою Маргарет Фуллер став щоденник під назвою «Літо на озерах, 1943», де вона вміло описує враження від контакту з американською природою після випуску з університету. Власний досвід захопливого дворічного (1845-1847 рр.) усамітнення на березі Вальденського озера Генрі Девід Торо виклав у творі «Вальден, або Життя в лісі». Ця книга, що стала класикою та справила істотний вплив на світогляд чималої кількості читачів, відображає практику відмови від благ цивілізації та пошуку себе через єднання з природою. Отже, ці три вищезазначені твори слугують фундаментом для розвитку американського екоцентричного письма [1, с. 293 - 295].

Британська екокритика

Британська екокритика бере свій початок в англійському романтизмі 1790-х рр. Джонатана Бейта, автора книги «Романтична екологія: Вордсворт і традиція доквілля», вважають зачинателем британської версії цього напрямку [1, с. 295].

На думку деяких британських екокритиків, основні принципи цієї течії були представлені в книзі Реймонда Вільямса «Село і місто» ще задовго до її офіційного визначення.

Незважаючи на те, що інфраструктура екокритики у Великобританії ще не досягла рівня США (відсутні спеціалізовані часописи та професійні організації для членства, окрім британської філії ASLE), у цій галузі спостерігається стрімке зростання кількості відповідних курсів на

бакалаврських програмах, головно в нових університетах та коледжах. У сфері британської екокритики «Хрестоматія зелених студій: від романтизму до екокритики» під редакцією Лоуренса Купа вважається найгрунтовнішим збірником, який можна порівняти з відомою збіркою Глотфелті та Фромма, що відіграє подібну роль в американській екокритиці [1, с. 295].

Тож, як ми вже могли зрозуміти, у літературознавстві існують дві версії екологічного підходу: американська та британська. Варто зауважити, у чому ж їхня відмінність [1, с. 295 - 296]:

- 1) існує певна термінологічна різниця у позначенні міждисциплінарного напрямку, що досліджує стосунки між літературою та довкіллям: у США зазвичай вживається термін «екокритика», а у Великобританії — «зелені студії»;
- 2) також існує певна відмінність у тональності між американською та британською екокритикою. Американським дослідженням властива «піднесена» тональність, яку дехто критикує за надмірний оптимізм. Натомість британські екокритики частіше використовують «гнівну» тональність, щоб підкреслити серйозність екологічних загроз.

1.2. Взаємозв'язок суспільства та природи

Ядром вивчення екокритики постають кореляційні зв'язки між культурою та природою, соціумом і навколишнім світом. Прибічники цього напрямку переконані, що природа — це не якесь абстрактне явище, а цілком реальне, конкретне поняття, живий організм, із яким слід дуже обережно поводитись, аби не завдати шкоди. Будь-яке необережне людське поводження може

привести до фатальних наслідків для природи, як сталося із ЧАЕС, ядерним бомбардуванням Хіросіми та Нагасакі.

Слід зауважити те, що літературна теорія та екокритика по-різному сприймають зовнішній світ. Теорія поділяє думку про те, що світ — «соціально й лінгвістично сформований», екокритика, ж натомість, спростовує цю концепцію [1, с. 296].

Тут неможливо не згадати про ключову дискусію щодо стану екокритики, яка виникла між Аланом Лю, Джонатаном Бейтом, Карлом Крьобером й Террі Гіффордом. Алан Лю, прибічник Вордсворта, щиро вважав, що «Природи не існує... інакше кажучи, «природа» є нічим іншим, як антропоморфним конструктором, створеним Вордсвортом й іншими для власних цілей» [1, с. 298]. Доволі неоднозначне висловлювання Лю викликало контраверсивні відгуки серед решти екокритиків. На думку Алана Лю, природа є всього лиш посередником і фізично не існує.

П. Баррі поділяє зовнішнє середовище на умовні чотири зони, серед яких [1, с. 300 - 301]:

- 1) перша зона: «дика природа» (океани, моря, пустелі тощо);
- 2) друга зона: «мальовничий пейзаж» (озера, річки, ліси);
- 3) третя зона: «сільська місцевість» (поля, пагорби і т.д.);
- 4) четверта зона: «окультурений пейзаж» (парки, сади, алеї тощо).

Проводячи уявну подорож цими зонами, ми можемо побачити, як екосистема еволюціонує від майже недоторканої природи в першій до суттєво трансформованої людською діяльністю в четвертій.

Дві середні зони є так званими межовими рівнями, про які створено найбільше літературних творів на тематику природи. Зразковими є, приміром, «Пори року» Джеймса Томсона (1730 р.), «Елегія, написана на сільському цвинтарі» Томаса Грея (1751 р.) та «Завдання» Вільяма Купера (1785 р.). Перелічені тексти є прикладами топографічного письма XVIII ст., що переважно зосереджене на третій зоні. «Прелюдія» Вордсворта, котра входить до британської романтичної літератури, зокрема, висвітлює

елементи другої зони. Тоді як письменники-трансценденталісти ХІХ ст. в США своїм основним об'єктом вивчення та дослідження вбачали саме першу зону [1, с. 301].

Для розкриття деталей людських взаємозв'язків автори, що пишуть у жанрі соціально-побутової прози та ліричних поезій, послуговуються простором, зазначеним у третій та четвертій зоні. Натомість, для саг, епічних та «прометеївських» творів ідеальним тлом слугують моря, озера, ліси, річки тощо, що є складовими двох перших рівнів екосистеми. Зазвичай у перелічених жанрах порушуються питання взаємодії людини із вищими силами, боротьби із фатумом, перевірки власних ресурсів на міцність тощо. Традиція звернення до дикої природи з метою «пошуку себе» своїм корінням сягає глибоко в історію людства. Це зафіксовано в таких всесвітньовідомих сюжетах, як сходження Мойсея на гору за Заповідями, молитви Ісуса в пустелі, ініціація аборигена в буші та втеча Гека Фіни до безмежних просторів. Дика природа, таким чином, стає для нас простором, де ми можемо осягнути себе та своє місце у світі. Попри численні переваги, такий підхід має й істотні мінуси, зокрема тому, що спричиняє небезпеку антропоцентризму, розглядаючи природу лише як ресурс для загального блага. Безсумнівно, ці процеси викликають хвилю невдоволення в екокритиків, оскільки умовна кількість «дикої природи» щоразу зменшується, по-перше, унаслідок глобального потепління, по-друге, через недбале, руйнівне людське ставлення до довкілля [1, с. 300-302].

Тож, головним об'єктом дослідження екокритики є явища зовнішнього світу та загалом усе, що його стосується. Невід'ємною частиною, що має дещо моралістичний характер є також привернення уваги до екологічних загроз [1, с. 302].

РОЗДІЛ 2. ЕКОКРИТИЧНІ та ГЕНДЕРНІ ВИМІРИ У “ЛІСОВІЙ ПІСНІ” ЛЕСІ УКРАЇНКИ

2.1. Екокритична проблематика

З огляду на вищеописані концепції, твір Лесі Українки «Лісова пісня» може бути проінтерпретований не лише традиційними способами, але й через призму екокритики.

Детально вивчала це питання українська літературознавиця Лариса Горболіс, і присвятила цьому декілька статей. Окрім «Лісової пісні», Лариса Горболіс демонструє й інші тексти, у яких порушено проблему людини та природи, зокрема це «Intermezzo» Михайла Коцюбинського, «Некультурна» Ольги Кобилянської, «Зачарована Десна» Олександра Довженка, поезія Богдана-Ігоря Антонича [4, с. 6].

Дослідниця досить влучно зауважує на національному аспекті аналізу текстів українських письменників через екокритичний підхід, а саме на узагальнених уявленнях про природу. Наприклад, здавна вірили, що зневажливе ставлення до довкілля — це ознака неповаги до предків, ігнорування традицій.

Усвідомлення ж наслідків своїх легковажних дій — це намір зберегти природу для наступних поколінь у придатному стані. Саме тому дбайливого поводження потребує кожна жива істота та річ на планеті, включно з деревами, рослинами, квітами, комахами і т. д. [4, с. 6].

Беззаперечним є той факт, що українці завжди перебували в тісному контакті з природою, вірили в те, що вона є під надійним захистом вищих сил, яким відповідно потрібно було молитися, приносити жертву тощо. Природа неодноразово виконувала помічну роль у досягненні якихось цілей, застерігала від лихого та сприяла хорошому. Для того, щоб взаємодія з нею була ефективною слід було підкорюватися її правилам та законам, бути з ними в гармонії та мирі.

Близькість із природою відбито також у національних символах України (верба, калина, барвінок, чорнобривці тощо), візерунках, котрі традиційно зображають на українському вбранні, вишиванках.

Леся Українка неперевершено розкрила у своєму творі суперечливе єднання людського та природного начал, змушуючи читача замислитися над їхньою єдністю. Упродовж усього тексту відбувається протистояння двох світів.

Істинний сенс цих світів можна досягнути, аналізуючи висловлювання головних героїв: «Я думав дерево німе, та й годі» (Лукаш) та «Німого в лісі в нас нема нічого» (Мавка) [4, с. 7].

Читач із перших рядків прологу відчуває себе частиною величного та могутнього світу поліської природи, сповненої таємничості, ба навіть певної містичності. У цьому царстві понад усе ціниться воля. Взірцевими тут є Мавчині слова: «Ну, як-таки щоб воля – та пропала?! Се так колись і вітер пропаде!» [7, с. 135]. У предковічному лісі панує порядок та гармонія, усі процеси налагоджені та підлягають чіткій структурі. Однак кожна лісова істота повинна докладати зусиль, аби підтримувати цей внутрішній мир. Стосунки між персонажами подібні до стосунків у великій родині.

Недаремно існує уявлення про те, що окремі частини лісу є для Мавки родичами. Наприклад, верба — це матір, гай — це батько, а береза — сестра. Відтак за кожним закріплюється особливе поводження [4, с. 8].

Хронотоп часу в тексті розмитий, очевидно міфологічний, далекий від людського. Це засвідчують, зокрема, слова Мавки: «Мені здається, що жила я завжди...» [4, с. 8].

Людей лісові істоти сприймають із обережністю. Проте Лукаш — той, кому вдається «зачарувати» природу. Його гра на сопілці чарівним чином впливає на все живе в лісі, годі й говорити про Мавку. Попри це, юнаку ще слід набратися відповідного досвіду взаємодії з навколишнім світом.

Спілкування Мавки із Лукашем є прикладом того, що природа та культура насправді є єдиним, нерозривним цілим елементом. Хлопець прищепив берегині лісу надзвичайно важливе вміння — проявляти свої емоції, плакати.

Також саме завдяки ньому Мавка довідалась та відчула справжнє щире кохання. Усе ж виняткову прихильність від самого Лісовика здобуває саме дядько Лев, котрий знає, як правильно взаємодіяти з лісом, підпорядковується його правилам. Бачимо, що грамотно вибудована комунікація в подальшому може стати початком позитивних зрушень. На противагу, образ Килини та Лукашевої матері у творі вкрай негативні. Вони сповнені деструктивної сили й ладні знищити все на своєму шляху. Килину не зупиняють жодні морально-етичні поняття від цинічного вчинку — продажу дубу, центру лісу. Дівчина та матір Лукаша відображають узагальнений людський світ, котрий здатен заради власних амбіцій руйнувати дари природи. За прояв своєї аморальності та нахабності вони поплавилися, втративши майно та підтримку Лукаша й залишившись сам-на-сам із злиднями [6, с. 304]. Розповідаючи цю історію, Леся Українка немов застерігає нас від майбутніх екологічних криз та закликає бути обачними. Загалом природа для Лесі Українки — джерело натхнення та запорука душевного спокою. Письменниця не боїться її таємничості та загадковості, а навпаки — милується нею, займаючи позицію свідомого та уважного спостерігача [6, с. 302].

2.2 Гендерна проблематика

Окрім екологічної теми, у «Лісовій пісні» порушено ще одне вкрай важливе питання — гендерної спрямованості, а саме ролі жінки в суспільстві та пов'язані з цим стереотипи [2].

Основний конфлікт у тексті відбувається між головними персонажами: Мавкою, Лукашем, його матір'ю та Килиною. В останніх двох героїнь маскулітні риси переважають над фемінними, вони наділені більш вольовим характером та жорсткою вдачею. Це не дивно, адже українські жінки й у творах інших письменників постають сильними та витривалими.

На противагу Кишині та матері Лукаша, Мавка тяжіє до терплячості, покірності та слухняності, репрезентуючи традиційну роль жінки. Ба навіть сам Лукаш поводить себе доволі пасивно, що в підсумку призводить до його внутрішнього занепаду та зневіри [2].

I. Ваврик зауважує, що жінок у творі можна умовно поділити на три групи, належність до яких обумовлено рисами характеру, патернами поведінки тощо [2]:

- 1) Мавка — тип традиційної жінки за уявленням патріархату;
- 2) Кишина — тип самозакоханої, егоїстичної та аморальної жінки;
- 3) матір Лукаша — тип хитрої, лестивої жінки.

Загалом у літературному науковому колі «Лісову пісню» зараховують до течії неоромантизму. Літературний критик Р. Веретельник у своїй роботі¹ зазначає, що на стиль Лесі Українки вплинули радше Г. Гауптман та М. Метерлінк, аніж М. Гоголь та Т. Шевченко [10, с. 142].

Із феміністичного погляду твір слід трактувати як відхід від письменників-романтиків, що також зображали фольклор та природу. Р. Веретельник також наголошує на тому, що в аналізованому тексті Леся Українка кидає виклик патріархальним романтичним поглядам на жінку, вираженим в образі жінки-монстра, натомість створюючи образ ніжної лісової істоти. Окрім цього, письменниця переосмислює звичну асоціацію чоловіка з мистецтвом і творчістю, а жінки — з природою і пасивністю [10, с. 144]. Леся Українка, майстерно володіючи словом, експериментувала із стилем написання. У «Лісовій пісні» можна простежити її прагнення відійти від романтичної традиції, та водночас повсякчасне повернення до початкової позиції. «Лісова пісня» являє собою гендерну конфронтацію українських та західних романтичних поглядів на жіночність. Слід тут також зауважити, що, на думку самої Лесі Українки, історію про Мавку могла написати тільки жінка [10, с. 155].

¹ Оскільки робота здійснена англійською мовою, поданий тут та далі переклад належить мені.

Прагнення Лесі Українки зруйнувати усталені уявлення про жінку вражають. Авторка деконструє романтичний міф про поета-генія, показуючи його з іншого боку та ставлячи під сумнів його винятковість. Тут мова йде про Лукаша, котрий не усвідомлює цінності подарованого йому таланту, не вміє ним користуватись, чим робить боляче Мавці. Він виявляється звичайним юнаком, що застряг у невизначеності та життєвих перипетіях. Мавка ж звертається до нього наступним чином: «Ні, любий, я тобі не дорікаю, а тільки — сумтно, що не можеш ти своїм життям до себе дорівнятись» [7, с. 175].

Роман Веретельник підсумовує, що насправді це Мавчина трагедія, а не Лукашева, оскільки саме він був для неї музою, а не навпаки. Лісова німфа втратила свою невинність та недоторканність, постраждала від поводження із людиною, котра була їй не варта. Між Лукашем та Мавкою насправді була величезна прірва, а слабкодухість хлопця ще більш загострювала це. Хоч Лукаш і став тим, хто показав березині лісу, що таке кохання, та не зміг сам до кінця бути відданим цьому почуттю [10, с. 165].

Лесі Українці дивовижно вдалося проілюструвати тип жінки, котра самотійно ініціювала своєрідну «подорож у незвідане», зазнавши при цьому страждань від нещасливої любові. Мавка чи не єдина у цьому творі, хто піддається колосальній внутрішній трансформації. Однак найважливішим у цій історії є те, що образ Мавки стає переосмисленням глибоко вкоріненого патріархального міфу про жінок, який широко використовувався в романтичній літературі до цього [10, с. 168].

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ДАВНІХ ОБРАЗІВ

3.1. Загальна інформація про анімацію «Мавка. Лісова пісня».

Мультфільм «Мавка. Лісова пісня», знятий за мотивами «Лісової пісні» Лесі Українки, з'явився на світ у 2023 році. Режисерську роботу виконали Олександра Рубан та Олег Маламуж. Жанр анімації автори визначили як фентезі, історія кохання та комедія [14].

З моменту прем'єри 2 березня 2023 року мультфільм не лише завоював серця глядачів, а й встановив низку разючих рекордів. Опинившись серед 20-ти найкасовіших кінострічок, що були коли-небудь демонстровані в Україні, він став справжнім феноменом.

Мультфільм був створений англійською мовою студією «Animagrad» («Film.UA Group»), що вже передбачає його орієнтацію на закордонну аудиторію. Окрім цього, стрічка з'явилася на екранах 140 країн, і була дубльована 32 місцевими мовами. Відтак поціновувачі кіно з усього світу мали змогу познайомитися з цією неймовірною історією [14].

Завдяки майстерній роботі студії «#скороукіно», мультфільм «Мавка» зазвучав українською мовою. До команди дубляжу долучилися Лайті Бірюкова та Дмитро Мялковський, а за переклад відповідали Анна Пащенко й Аліна Гаєвська.

Голосами головних героїв заговорили популярні діячі української культури та мистецтва, як-от: Олена Кравець, Олег Михайлюта, Сергій Притула, Наталія Сумська, Михайло Хома, Юлія Саніна, Назар Задніпровський, Олег Скрипка, Ніна Матвієнко, Андрій Мостренко, Катерина Осадча та інші. Зокрема, Наталка Денисенко, українська акторка, подарувала свій чарівний голос Мавці, а співак Артем Пивоваров виконував роль Лукаша [14].

Саундтреком до «Мавки» стала пісня під назвою «Мова Вітру», здійснена популярними українськими артистами Христиною Соловій та Артемом Пивоваровим. Окрім цього, до музичного супроводу також долучилися український етногурт «ДахаБраха», симфонічний оркестр «Віртуози Києва», виконавці Максим Бережнюк та Марія Квітка та інші [14].

Як зазначають автори мультфільму, ідея створення цієї анімації виникла в українського телевізійного менеджера Сергія Созановського ще далекого 2014 року. Найбільш тривалим у роботі виявився процес розроблення образів головних героїв, головно Мавки. Важливими були найменші деталі: рухи, одяг, зовнішній вигляд, вибір кольористики тощо [14].

За словами продюсерки мультфільму, «Мавка» — не є екранізацією «Лісової пісні», а лише суб'єктивною інтерпретацією тексту. Саме тому будь-які дорікання стосовно того, що події в стрічці розгортаються інакше, ніж в оригіналі, чи щодо розбіжності сюжетних поворотів, персонажів, є недоречними. Варто пам'ятати, що ця анімація знята за мотивами першоджерела, проте аж ніяк не претендує на цілковиту відповідність йому [17].

Популяризація бренду “Мавки”

Успіх мультфільму «Мавка» зробив цю героїню впізнаваним брендом, який використовується в різних сферах. «Усесвіт Мавки» складається із близько 30 колаборацій з товарами різних категорій, найпопулярнішими серед яких є: шкільне та канцелярське приладдя, одяг, аксесуари, іграшки, книжкові видання тощо. Наприклад, українська дизайнерка Ольга Навроцька представила колекцію суконь під назвою «MAVKA by NAVRO», а ювелірний дім «OBERIG» презентував кулон «Мавчин Оберіг». Своє втілення образ Мавки знайшов також у сфері кондитерських виробів, брендovаних цукерках «Мавка», випущених компанією «Лукас» [14].

Відомо про те, що продюсери мають на меті продовжити історію про життя Мавки та інших лісових мешканців, знявши серіал на 12 серій, що стане так званим приквелом до подій анімації [14].

3.2. Інтерпретація мультфільму

У серці прадавнього лісу, приховане від людських очей, стоїть Джерело Життя, даруючи силу та процвітання всім його мешканцям. Непорушна гармонія вічно панувала в цьому затишному царстві, доки одного разу цей спокій не порушив прихід людини.

Згідно з легендою, тяжка хвороба доньки змусила власника лісопильні звернутися до Хранителя за допомогою. Проте замість висловлення вдячності, чоловік привів до лісу вороже військо, яке прагнуло загарбати ці землі. Жорстока й кривава битва між цими двома світами забрала багато життів і значно виснажила сили Хранителя.

З того дня мешканці лісу раз і назавжди закарбували в пам'яті, що з людьми краще не мати жодних справ. Суворий закон заборонив людям переступати межу Темної Гори, щоб гарантувати вічний спокій та безпеку лісового царства.

З пробудженням весни ліс оживає, а разом з ним і його чарівна господиня — Мавка. Її ніжні дотики дарують життя всьому довкола: квіти розпускаються, дерева зеленіють, а птахи співають радісних пісень. Однак не все було безхмарно, часом ідилію лісу порушували неприємні події. Таким стало, зокрема, виявлення капкана, у котрому застрягло маленьке звірятко, що для лісових мешканців було тривожним сигналом-попередженням про нову небезпеку, яку несуть з собою люди.

Саме тому виникла потреба в надійному захиснику. Оскільки Лісовик був дуже старий та майже втратив свої сили, було прийняте рішення обрати нового хранителя лісу первісними духами, серед яких: Той, що у землі живе; Той, що греблі рве; Той, що з вітром летить; Той, що в скелі сидить. Тут можна помітити аналогію із першоосновами світобудови, чотирма стихіями: повітря, земля, вогонь та вода. Русалки висловлюють сумніви щодо здатності Мавки стати хранителем лісу, вважаючи її занадто юною та доброю для цієї жорсткої ролі. Вони наполягають на тому, що хранитель має бути

безжальним до своїх ворогів і не терпіти жодної шкоди, завданої лісовим істотам.

Попри заперечення русалок, вибір все ж таки було зроблено на користь Мавки. Первісні духи природи наділили її частиною власних магічних сил, і вона урочисто пообіцяла захищати лісову домівку, навіть ціною власного життя.

Несподівано в селі з'являється Килина, нібито дочка чоловіка, котрий трагічно загинув у бою, із «геніальною» ідеєю — відбудувати лісопильню та заробити на цьому грошей. Дівчина підбурує селян до здійснення цього хитрого плану. Окрім відбудови лісопильні, Килина має таємну мету: вона мріє дістатися до серця лісу, де, за переказами, росте Дерево Життя, сподіваючись, що його чари подарують їй вічну молодість.

Прагнення Килини завжди мати юний та свіжий вигляд за допомогою Дерева Життя свідчить про глибоко вкорінену ідею в нашій культурі, що старіння та прийняття свого віку є чимось ганебним. Це дещо нездорове явище, котре штовхає дівчат та жінок до виконання різноманітних махінацій зі своїм тілом та обличчям, на кшталт штучного омолодження, що може призвести до погіршення стану здоров'я. Важливо пам'ятати, що старіння є природною частиною життя, і не варто соромитися свого віку.

Потреба в коштах на лікування дядька змусила Лукаша знехтувати власними принципами та погодитися на сумнівну роботу, запропоновану

Килиною. Ризикуючи життям, юнак разом з охоронцями Килини ступає на невідомий шлях, сподіваючись відшукати в глибині лісу легендарне дерево, що володіє магічною силою. З перших же кроків людей у ліс атмосфера спокою та гармонії почала руйнуватися під впливом їхньої присутності.

Переповнена страхом, але сповнена рішучості допомогти, Мавка приховує Лукаша від інших, роблячи перший крок до небезпечної, але необхідної місії.

Коли лісові мешканці, ведені первісними духами, проводили ритуал, Лукаш був викритий і змушений був тікати, щоб зберегти своє життя. Рятуючись від небезпеки, Лукаш загубив свій улюблений музичний інструмент, який був

для нього не просто предметом, а частиною душі. Щоб допомогти йому та повернути радість музики, Мавка зважується на сміливий крок – подорожує до невідомого людського світу. Щоб не викрити свою справжню природу, вона трохи змінює свою зовнішність, фарбуючи волосся та вдягаючись по-людськи.

Коли Лукаш торкнувся губами сопілки, чари, що приховували Мавку в людській подобі, почали слабшати. З кожною нотою мелодії вона поверталася до свого справжнього вигляду, лякаючи селян, що зібралися навколо.

З появою Мавки в селі, розгнівані люди знову кинулися на лісових мешканців, прагнучи помститися за минулі кривди. Цього разу їхня сила виявилася безжальною, і завдана ними шкода природі була жахливою. Безжальне знищення дерев та жорстоке спалення лісу перетворили колись мальовничий куточок природи на лячну картину, що розривала серце на шматки. Немов дикі звірі, люди нещадно знищували все живе, залишаючи по собі лише пустку та відчай. Мультфільм чітко демонструє, що втручання людини в природну екосистему неминуче призводить до хаосу, розбрату, війн, катаклізмів та інших трагічних наслідків.

Наприкінці анімації відбувається несподіваний поворот сюжету. Глядачі з жахом дізнаються, що трагічна історія про доньку власника лісопильні — це лише вигадка. Його справжньою мотивацією було зберегти красу своєї злої дружини, для чого він прагнув здобути краплю з Дерева Життя, котра була своєрідним еліксиром молодості. У Кишині ми бачимо відображення сучасного світу, де люди зневажають природу, не усвідомлюючи катастрофічних наслідків своїх дій.

Ціною власного життя Мавка врятувала Ліс від жахливого спустошення, адже їй довелося використати жахливу силу гніву, даровану їй духами природи. Охоплена люттю, вона не чула нікого, навіть коханого Лукаша. І лише зворушлива мелодія сопілки, підхоплена іншими односельцями, змогла пробитися крізь її палаючий гнів. Сила музики зростала з кожним звуком,

наповнюючи душу Мавки спокоєм. Мавка, зачарована мелодією сопілки Лукаша, відчуває, як музика наповнює її силою, пробуджуючи в ній незвідані раніше почуття та емоції. Ця магія музики стає для неї джерелом натхнення та єднання з людським світом. Завдяки силі любові та музики Мавка знову ожила, повернувшись із потойбіччя. Наприкінці дівчина промовляє славнозвісні слова, котрі вже давно стали крилатим висловом [7, с. 196]:

Ні! я жива! Я буду вічно жити!

Я в серці маю те, що не вмирає.

З того часу люди й лісові мешканці налагодили мирне співіснування, забувши про старі образи та ворожнечу.

Насамкінець слід зауважити, що природа та лісові пейзажі зображені з неймовірною майстерністю, що захоплює подих. Музика ж чудово підкреслює красу та атмосферу цих мальовничих місць.

Видозмінені елементи в анімації

Мультфільм знайомить глядачів з кількома новими персонажами, яких не було в оригінальній історії. Такими є, зокрема, песик Шусть, шумник Гук, Хранитель (він ж Лісовик), чудернацьке звірятко Квусь, що є напівкотом-напівжабою, а також Фрол — слуга Килини та її охоронці Ерік та Дерік. Український колорит яскраво проявляється в цьому мультфільмі. Селяни, одягнені у красиві вишиванки, збираються, щоб грати на народних інструментах та співати пісні, що підкреслюють автентичність української культури.

Музика Лукаша на сопілці, безсумнівно, є найвизначнішою рисою мультфільму. Водночас у ньому присутні й сучасні елементи, наприклад, запланований виступ Лукаша та його друзів як музичного гурту на ярмарку в місті, про яке хлопець розповідає із великим захопленням і цікавістю.

На відміну від оригінального тексту, у мультфільмі не розкрито історію кохання Лукаша та Килини. У стрічці зрада Лукаша набуває нового сенсу.

Він не зраджує заради кохання, а прагне здобути силу Дерева Життя, що стає виправданням його вчинку в контексті непростих обставин.

Варто також відзначити цікавий мовний каламбур та постмодерний гумор, які присутні у мультфільм. Зокрема, із уст персонажа Фрола звучить наступний дотепний вислів: «Бовдур, які мавпи на Волині?». Прикладом ж мовної гри є слова Гука, котрий називає Лукаша — Пукашем.

3.3. Аналіз соціологічного опитування

Одним із найбільш ефективних способів збору будь-якої інформації є проведення соціологічних опитувань. Це зручний та цінний інструмент вивчення думок та поглядів людей щодо певних питань.

Саме тому мною було проведено Інтернет-опитування з метою отримання відгуку глядачів стосовно вищеаналізованої анімації.

Опитування передбачає досягнення таких цілей:

- 1) дізнатися, чи спонукають подібні стрічки до перепрочитання оригінальних творів;
- 2) з'ясувати, як наше суспільство сприймає такі трансформації класичних творів;
- 3) пересвідчитися, чи можуть подібні інтерпретації зіпсувати враження про оригінальний твір.

Аудиторія опитаних людей складається переважно з молоді віком 20-ти років. Більшість респондентів відповіли, переглядали мультфільм або вдома, або в кінотеатрі, що також безпосередньо впливає на якість картинки, сприйняття та отримані враження.

Одразу після виходу мультфільму в мережі Інтернет почалися дискусії серед людей стосовно того, якою ж є цільова аудиторія стрічки. З одного боку, використання яскравої кольористики, казкових персонажів очевидно привертають увагу дітей. З іншого ж — тлумачення сенсів, котрі закарбовані в анімації, можуть бути не до снаги надто юним глядачам та глядачкам.

Відтак 40% респондентів схилиються до думки, що основна аудиторія — це діти, решта ж 60% вважають, що «Мавка» буде цікавою як дорослим, так і дітям.

Ще зі школи в багатьох могло сформуватись уявлення, що екранізації класичних творів псує враження про оригінальне джерело. Уявімо, що є роман на 600 сторінок і його екранізація на 2 години. Очевидно, що вмістити таку кількість інформації у відносно стислий формат дуже складно, а подекуди навіть неможливо. У таких випадках, якщо режисери прагнуть максимально достовірно передати сюжет, створюють серіали. Проте навіть тут буде присутнє суб'єктивне авторське бачення з елементами новизни та деяких видозмін.

Більшість опитуваних теж вважають, що зміна сюжету в екранізації може спричинити хибне враження про оригінальний твір. Лише двоє серед респондентів відповіли «ні», бо, на їхню думку, між оригіналом та анімацією надто велика часова дистанція.

Читаючи якусь книгу або дивлячись якийсь фільм, люди схильні поділяти героїв на позитивних та негативних. Наша психологія побудована таким чином, що вкрай важливим є також віднайдення тих, хто нам симпатизує, хто резонує з внутрішніми цінностями та баченнями. Перше місце серед улюбленців глядача, звісно, посідає чарівний та незвичний образ Мавки, дівчини, здатної до самопожертви заради блага інших. Друге місце почесно віддаємо русалкам, давнім міфологічним істотам, що споконвіку втілюють захисниць водяної фауни. Найменше вподобань отримали Лукаш та Лісовик, їм припало лиш по одному голосу. Цікавим вибором одного з опитуваних став жабокіт на ім'я Квусь, раніше невідомий персонаж, котрого в оригінальному тексті немає.

Погляди респондентів щодо візуального оформлення розділились майже навпіл. Одні думають, що загалом графіка та анімація виявились доволі вдалими, приємними та легкими для сприйняття. Інша ж частина наполягає, що розробники добре пропрацювали лише образи головних героїв,

зменшивши вагу другорядних персонажів, що відобразилося на їхньому вигляді.

Результати опитування підтверджують нашу гіпотезу про те, що подібні інтерпретації класичних літературних творів сприяють створенню потужного культурного фронту, а також популяризації української літератури загалом.

Цікаві та якісні екранізації відомих книг стають потужним інструментом популяризації читання, адже вони здатні не лише розважати, але й пробуджувати в людях спрагу до знань та нових вражень.

Не менш істотним є те, що такі анімації — це чудовий спосіб зацікавити та ознайомити дітей із класикою в ігровій та захопливій формі.

Беззаперечним є той факт, що англійський дубляж став ключем до успіху мультфільму на міжнародній арені, значно розширивши його коло глядачів.

У мультфільмі, так як і у першоджерелі, закодовано чимало важливих сенсів.

Нам цікаво було дослідити, які насущні проблеми порушено в анімації, на думку глядачів. Результати нас приємно шокували, адже респондентам удалося окреслити доволі широке коло висвітлених питань, зокрема:

— одвічна боротьба добра та зла, світла та темряви;

— підвищена увага до екологічних проблем, серед яких найгостріше постає вирубка лісів;

— із попереднього пункту випливає наступне твердження про те, що потрібно змалечку шанобливо та бережливо ставитись до природи та всього живого;

— торжество добра над злом;

— непереможна сила любові, що здатна творити дива;

— спрагле бажання жити.

Респонденти одноголосно зауважили найважливішу екологічну проблему — забруднення навколишнього середовища, зневажливе ставлення до природи.

Втручання людини в екосистему так чи інакше призводить до жахливих наслідків, серед яких спалення та вирубка лісів з метою збагачення посідає чільне місце. Учасники опитування слушно наголосили на необхідності

віднайдена балансу у взаємодії між природою та людиною, у відновленні їхньої гармонії.

Захоплива та майстерно виконана анімація зуміла не лише по-новому розкрити красу й глибину твору Лесі Українки, але й надихнула глядачів на поглиблене вивчення оригінального тексту.

Перегляд залишив у більшості респондентів приємні враження та спогади.

Декого мультфільм настільки розчулив, що аж викликав сльози. Проте все ж таки думки мають властивість бути різними, тому одна людина підсумувала, що анімація справила на неї неоднозначне враження, ближче навіть до негативного.

ВИСНОВКИ

Отже, екокритика – це напрямок літературознавства, який досліджує зв'язок між культурою та природою, соціумом і навколишнім світом. Її прибічники вважають, що природа – це не абстрактне явище, а живий організм, з яким слід поводитися обережно, щоб не завдати шкоди.

Із теоретичної частини ми довідались про те, як зародився такий літературознавчий підхід як екокритика та в чому полягає його головна функція. Попри його відносно недавнє виникнення та перебування на периферії наукового поля, уважаємо, що екокритичний аналіз матиме великі перспективи в подальшому.

Поруч із екологічною проблемою, Леся Українка у «Лісовій пісні» також торкається гострої теми гендерної нерівності, досліджуючи роль жінки в суспільстві та панівні на той час стереотипи. Феміністична інтерпретація «Лісової пісні» розкриває виклик Лесі Українки патріархальним романтичним уявленням про жінку, замінюючи образ жінки-монстра образом ніжної, але водночас сильної Мавки.

Дослідження екологічної та гендерної проблематики у творчості Лесі Українки на прикладі її драми-феєрії «Лісова пісня» є вкрай актуальним. У сучасному світі, де екологічні проблеми стають дедалі гострішими, а питання гендерної рівності все ще залишаються насущними, аналіз творів Лесі Українки може допомогти у пошуку шляхів вирішення цих проблем. Відтак ця дипломна робота має теоретичну та практичну цінність, адже вона розширює наше розуміння творчості Лесі Українки та її внеску в українську літературу.

Проведене Інтернет-опитування продемонструвало, що анімаційний фільм «Мавка. Лісова пісня» викликає жвавий інтерес та дискусії серед глядачів. Більшість людей позитивно сприймають трансформацію класики в анімаційному форматі, визнаючи його цінність для популяризації

літературної спадщини та залучення нової аудиторії. Респонденти одноголосно зазначили найважливішу екологічну проблему – забруднення навколишнього середовища та зневажливе ставлення до природи.

Мультфільм підкреслює, що втручання людини в екосистему призводить до жахливих наслідків, і закликає до відновлення гармонії між природою та людиною. Ми переконані, що екокритика може допомогти краще зрозуміти наше місце у світі та знайти шляхи до гармонійного співіснування з природою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баррі П. Екокритика. Вступ до теорії: літературознавство і культурологія. Київ : Смолоскип, 2008. 360 с.
2. Ваврик І. Гендерний підхід до вивчення драми-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня» у школі. Студентський вісник. 2013. №32. С. 21 — 23.
3. Вертипорох О. Екокритика як модель інтерпретації сучасного художнього тексту (на матеріалі романістики Євгена Пашковського). «Актуальні питання гуманітарних наук: Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка». 2021. № 36, т. 1. С. 122–127.
4. Горболіс Л. Екокритичні виміри української літератури: доцільність і прийнятність застосування (на прикладі «Лісової пісні» Лесі Українки). Філологічні трактати. 2011. № 3. С. 5–10.
5. Горболіс, Л. (2010). Екологічна культура героїв у художньому потрактуванні українських письменників. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка.
6. Конєва Т. М. Взаємостосунки людини і природи у драмі Лесі Українки «Лісова пісня». Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». №36. 2024. С. 301 — 306.
7. Леся Українка. Поезія. Драматичні твори. К: Наукова думка, 2001. 384 с.
8. Статкевич Л. П. Теоретико-методологічні форманти сучасної екокритики. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія. 2017. Вип. 76. С. 100-103.
9. Ткачук М. Людина і природа в українській літературі крізь призму екокритики. Дивослово. 2011. № 6. С. 52–56.

10. Weretelnyk R. A Feminist Reading of Lesia Ukrainka's Dramas: PH.D. Thesis University of Ottawa, 1989. 254 s.
11. «Лісова пісня»: найзагадковіша драма Лесі Українки. Шалені авторки. Віра Агеєва. URL: <https://youtu.be/7-cjn0CTE4o?si=Cr227TheE2KSqfJR> (Дата звернення: 18.05.2024).
12. «Лісова пісня» Лесі Українки і «Затоплений дзвін» Гергарта Гауптмана. Тамара Скрипка. URL: https://www.t-skryпка.name/LUkrainka/LisovaPisnjaHauptmann.html#google_vignette (Дата звернення: 26.05.2024).
13. Мавки-рятівниці, нявки-згубниці та «Злі мавки» в Мелітополі. Шалені авторки. В. Агеєва, Р. Семків. URL: <https://youtu.be/Ckw8UfFRyYI?si=fADRegdT7fLCBPjD> (Дата звернення: 18.05.2024).
14. «Мавка. Лісова пісня». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%B2%D0%BA%D0%B0._%D0%9B%D1%96%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%BF%D1%96%D1%81%D0%BD%D1%8F (Дата звернення: 19.05.2024).
15. «Мавка. Лісова пісня». Основний трейлер. URL: <https://mavka.ua/uk/> (Дата звернення: 19.05.2024).
16. «Мавка. В очікуванні дива». URL: <https://mbr.com.ua/uploads/specials/mavka/> (Дата звернення: 18.05.2024)
17. «Мавка. Лісова пісня» у світовому прокаті — продюсерка про успіх мультфільму, сиквел і критику». URL: <https://suspilne.media/culture/438489-mavka-lisova-pisna-u-svitovomu-prokati-produserka-pro-uspih-multfilmu-sikvel-i-kritiku/> (Дата звернення: 20.05.2024).
18. «Мавку» перетворять на багатосерійний мультфільм». URL: <https://suspilne.media/culture/505357-mavku-peretvorat-na-bagatoserijnij-multfilm/> (Дата звернення: 21.05.2024).